

נגיעה באישה - איסור תורה!?

(תגובה לרב איתיאל אריאל)

ברצוני להעיר על נקודה אחת במאמרו של הרב איתיאל אריאל שליט"א ('צהרי יז), מאחר והנדון הוא יסוד ומפתח להרבה הוראות בענייני צניעות. כוונתי להערה בעמ' 38, שבה הוא מציין שלדעת הבית שמואל (אה"ע סי' כ ס"ק א) על פי שיטת הרמב"ם, הסובר שיש איסור לאו של "לא תקרבו" - אפילו נגיעה סתמית באשה אסורה מן התורה; וזאת שלא כדעת הש"ך (יו"ד סי' קצה ס"ק כ) שכתב שאין איסור דאורייתא אלא בנגיעה לשם חיבה.

א. דעת הרמב"ם ושאר הראשונים

בשאלה זו עסקתי בשו"ת בני בני (ח"א סי' לז), ושם העליתי שמכל לשונות הרמב"ם - הן בספר המצוות, הן בפירוש המשניות והן ביד החזקה - נראה בבירור כדעת הש"ך, ואף יתרה מזו: אפילו יהיה המגע של חיבה, אינו אסור מן התורה לדעת הרמב"ם אלא אם כן הוא "דרך תאוה וקירוב בשר", דהיינו: מן הפעולות הנעשות כהכנה והקדמה לקראת תשמיש כחיבוק ונישוק, ולהוציא מפעולה כמו לחיצת יד לשלום שאין לה קשר עם תשמיש. וכעת ראיתי מבואר כן במאירי (עבודה זרה יז, א):

אף על פי שבאיסור קריבה פירשה תורה "לא תקרבו לגלות ערוה", שהדבר מוכיח שקריבה שלא בכוונת גילוי ערוה שמותרת וכו'.

משמע מדבריו שהיא מותרת מן התורה. הרי שתפס כדעת הרמב"ם ב"לא תקרבו" ולא כרמב"ן, וביאר שרק קירבה בכוונת תשמיש אסורה בלאו.

עוד הראיתי שם שרבנו יונה הוא הסובר שכל נגיעה בערוה אסורה מן התורה ובייחוד ואל יעבור, ולענין אליו התכוון הרשב"א (בשו"ת המיוחסות לרמב"ן, סי' קכז) בעניין מישוש הדופק באשתו נדה. והרשב"א עצמו אינו סובר כן, עיי"ש. זאת שלא כדברי הבית יוסף (יו"ד סי' קצה ד"ה וכתב עוד בתה"ד) שהבין שהרשב"א התכוון לרמב"ם. וכידוע, דברים אלו של הבית יוסף הם המקור לדברי הבית שמואל.

ובכלל יש להעיר שבכמה ענייני צניעות החמיר רבנו יונה יותר משאר ראשונים, וכמו שכתב בספר היראה:

אם פגע בדבר ערוה - כגון אשה בין יהודית בין ארמית, בין נשואה בין פנויה, בין גדולה בין קטנה - יעצים עיניו או יסובב פניו לצד כדי שלא יראנה.

כלומר שלא יראה אותה כלל בלכתו. ועוד כתב:

כל האמור בשיר השירים לשבח - היינו קול, שיער, שיניים, צוואר - ערוה.

ואילו בגמרא (ברכות כד, א) צוואר ושיניים לא נכללו באיסור ערוה לקריאת שמע¹.

1. וראה בהערות 'מקור היראה' שם שביקש לתרץ.

ב. הסוגיא בניצה

מלבד כל זאת יש להביא ראיה ברורה, שאין נגיעה בעלמא אסורה מן התורה לדעת כמה ראשונים, ושיש שהנגיעה לצורך מותרת אפילו מדבריהם. במסכת ביצה (כה, ב) נאמר: רב נחמן שרא לילתא למיפק אאלונקי (רש"י: "שנותן זרועו על כתף חברו וחברו על כתפו וזה בכסאו יושב על זרועותם).

ולפי זה הכיסא נישא על זרועות הנושאים, והאשה ישבה על הכסא, ואפשר שלא נגעה בנושאים. ומכאן סמך לנוהגים להרים את הכלה בכיסא אפילו על ידי גברים². ברם המאירי (ביצה שם ד"ה ונשוב) פירש ש"באלונקי" היינו שהיתה יושבת על זרועות הנושאים אותה ללא כסא. וכן משמע מפירושו רבנו חננאל (שם) שכתב ש'אלונקי' היא מרדעת של כתפים. ובערוך ערך 'אלנקי' - אחרי שהביא את דברי רבנו חננאל - כתב:

אתתא דבעיתא דלמא נפלה; להכי שרי לכתף, שסומכת ידיה על ראשיהן ולא נפלה. הרי שילתא שהיתה בתו של ריש גלותא ואשתו של רב נחמן היתה יוצאת באלונקי כשהיא סומכת בידיה על ראשי הנושאים אותה לפי פרוש הערוך, ויושבת על זרועותיהם ללא הפסק כיסא לפי פירוש המאירי³. ומה עוד שעשו כן בפרהסיא⁴.

והנה המאירי, כאמור למעלה, סובר כהרמב"ם שיש איסור קריבה מן התורה, ואף על פי כן לא חששו שמא ילתא או הנושאים אותה ייהנו מן המגע ונמצאו עוברים על איסור דאורייתא של "לא תקרבו" במגע בעלמא, לפי הטוענים כן בדעת הרמב"ם, אלא בוודאי ליתא לטענתם זו, והעיקר כש"ך ושלא כבית שמואל.

ואין לדחות שהיה זה בהפסק בגד; מה שאינו נזכר כלל. וגם לענ"ד לא שיך להתיר בהפסק בגד כשהיא יושבת ונשענת על הנושאים אותה וכל גופה עליהם, וגם אצל רב אחא לא היה בהכרח מגע עור בעור. גם דוחק לומר שילתא והנושאים אותה היו כל הזמן ירדי בעבדיתיהו שמא תיפול, כי כיוון שסמכה ידיה על ראשיהם שוב לא היתה נופלת.

ג. אשתו נידה לעומת אשה אחרת

עוד יש לומר, שהאפשרות שנגיעה סתמית תהיה מותרת קיימת רק באשה אחרת, ואפילו באשת איש (כמו ילתא); ואילו באשתו נידה ההלכה שונה וגם נגיעה סתמית אסורה, ואף דבר שעלול להביא לידי נגיעה (שו"ע יו"ד קצה, ב).

באור זרוע (ח"א סו"ס שמא) מבואר היטב החילוק בין אשתו נידה לשאר נשים. הוא כתב בעניין חופת נידה:

2. על כך יש להעיר עוד ממשכת כתובות (זי, א), שרב אחא הרכיב כלה על כתפיו ורקד עמה. ולכאורה אינו מובן,

כי נהי ד"דמיא עליה ככשורא", עדיין למה עלה כלל על דעתו לעשות כן? אלא יש לומר שהמנהג היה להרים את הכלה עם הכיסא ולרקוד עמה כך, ואילו רב אחא הפליג והרים אותה ללא כיסא.

3. אין להניח שילתא נישאה על ידי שתי נשים, מה שלא נזכר וגם אינו סביר מבחינה פיזית.

4. היותו בפרהסיא הוא אולי צד לקולא מבחינתם של הנושאים, למנוע הרהור; אבל במה שקשור למניעת מכשול רבים (אילו היה בדבר איזה איסור, שמא ילמדו אף הם לעשות כן) הוא בוודאי צד לחומרא.

הרי זה כונסה לכתחילה ומקדשה ומקבלת את הטבעת מידו של החתן, דכיון דעדיין לא נתקדשה ואינה מותרת לבוא עליה⁵ לית לן בה אם יגע בידה...
כי מדינא, רק אחרי שכלתו הנידה הפכה לאשתו נאסרה כל נגיעה בה משום הרגל דבר.

ד. דעת האחרונים

בשו"ת פני יהושע (לרבו של הש"ך, ח"ב סי' מד) נסתפק שאולי נגיעה בעלמא בשאר עריות - שלא באשתו נידה אינה אסורה אפילו מדרבנן. ועיי' ט"ז (או"ח סי' תרטו ס"ק א) שכתב: דהא אשת חברו דאסור לישון במיטה אחת ומותר בנגיעה...
הרי שמה שהיה מסופק לשו"ת פני יהושע היה פשוט לט"ז. ובוודאי מיירי מעיקר הדין וכשיש צורך חיוני בדבר; אבל ללא צורך אין לגעת בשום ילדה או אשה, ושונה ההוצאה באלונקי שהיתה לצורך⁶. ועוד, שמצד הנושאים היה המגע דרך שירות וקיל טפיל⁷. וכן באור זרוע נראה שהיה צורך שלא לפרסם שהכלה היא נידה, משום כיסופא, ולכן לא שינה מן הנוהג הרגיל של נתינת הטבעת⁸.
שוב ראיתי בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' ד) שכתב בדעת הרמב"ם שנגיעה בעלמא מותרת מן התורה⁹. אמנם השדי חמד תמה עליו על פי הבנת הבית יוסף בתשובת הרשב"א הנ"ל; אולם כבר כתבתי שאין שום גילוי שהרשב"א התכוון לרמב"ם, ושדעת הרמב"ם אינה כן¹⁰.

5. כלומר, גם אילמלא היתה נידה.
6. וכן כתבו התוספות (שם, ד"ה שאני) שרבים היו צריכים לילתא.
7. ועיי' דרישה (אה"ע סי' כא אות ג), שכתב שמותר להשתמש במרחץ בשפחות שיסייעו בניקיון הגוף, מפני שהדבר נעשה בדרך שירות ולא בדרך חיבה.
8. לדוגמה, על ידי זריקת הטבעת מידו לידה כדי שלא ליגע בה.
9. הובאו דבריו בשדי חמד - מערכת חתן וכלה אות יג; מערכת הקו"ף כלל ז.
10. **הערת העורך (ע. א.):** ממסקנת הדברים יש ללמוד מסקנה נוספת שרבים נבוכים בה. מה לעשות כאשר אשה שאינה נמנעת מלחיצת יד לגברים מושיטה יד לגבר. בעיות רבות עולות בעיקר במגע של רבנים עם ציבור שאינו שומר מצוות, כמו בחתונות או, חלילה, בלוויות. לפעמים נוצרת עגמת נפש רבה, ואף פגיעה של ממש באשה המושיטה יד לרב ונענית בשלילה. ואם בחתונות הדבר גורם אי נעימות רבה, הדבר קשה על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בלוויות, בניחוח אבלים וכדו'.